



ERIC  
DOPLPHY

- povodom  
90. godišnjice  
rođenja

*davor hrvoj*

*Jedna od najvažnijih obljetnica koja se ove godine obilježavaju u svijetu jazza je 90. godina rođenja uglednog američkog jazz glazbenika Erica Dolphyja. Tim povodom održava se 3. svibnja u dvorani "Blagoje Bersa" na Muzičkoj akademiji u Zagrebu i koncert na kojem mu jazz glazbenici odaju zasluženu počast.*

Dolphy je bio dijabetičar pa kada su ga doveli u bolnicu u Berlinu, gdje je ostao s namjerom da surađuje s europskim glazbenicima nakon što je kao član sastava Charlesa Mingusa sudjelovao na europskoj turneji, liječnici su pomislili da se taj *crnac* predozirao i ostavili ga da umre. Bilo je to 29. lipnja 1964. godine. Prigodom tragičnog događaja svatko je o tome imao nešto za reći, svatko je mislio da je kompetentan govoriti o tome. Neki su bili mišljenja da bi još uvijek bio među nama da su mu u bolnici dali inzulin. Neki su, pak, skloni vjerovati da je izgorio u ognju vlastitog euforičnog, iscrpljujućeg traganja za uzvišenom umjetnošću. Neki su u teorijama zavjere otišli puno dalje. Kružile su glasine da je otrovan. Neki su njegovu smrt povezivali s intrigama vezanim uz tada aktualnu borbu za ljudska prava u SAD-u. Gil Evans je rekao da umro od prevelike doze meda jer nije bio svjestan svoje bolesti, dijabetesa. Mingus je, pak, tvrdio da je Dolphy ubijen jer je prije odlaska na europsku turneju napravio temeljite liječničke pretrage i dobio čist zdravstveni karton.

Kao da je predosjećao kraj, kad je kretao na svoju zadnju europsku turneju, Dolphy je zamolio svog prijatelja, slavnog *jazz glazbenika* Johna Coltranea da ga vozi gradom kako bi se oprostio sa svim dragim ljudima, a potom da ga odveze u zračnu luku. Dolphyjeva je majka upravo Coltraneu, nakon što je njezin sin preminuo, darovala njegov bas klarinet, između ostalog zato što je imala noćne more sanjajući kako sin svira sva ta razna glazbala.

Budući da je prerano preminuo, u trideset i šestoj godini života, ostao je nepravедno zapostavljen. Naime, Dolphy zaslužuje daleko veće priznanje i status u povijesti *jazza* nego što ga ima. Njegovo stvaralaštvo i glazbena ostavština dovoljan su razlog da bude uvršten u elitni klub glazbenika koji nose zasluge za unapređenje *jazza*. Naime, bio je poput znanstvenika u laboratoriju koji je uvijek tražio nešto novo ili drugačije. Za neke je bio junak i mudrac, a za neke čudak, tako običan a ujedno tajanstven, virtuozni improvizator koji je tragao za načinima izražavanja izvan uobičajenih obrazaca. Živio je u svojem svijetu, na drukčiji je način čuo zvukove i poimao glazbu, a apstraktan način razmišljanja bio mu je nešto posve prirodno. Bio je inovator, vizionar koji je širio granice *jazza*, uzdignuo ga na drugu razinu - istinski umjetnik - toliko osoban da ga nitko nije uspio oponašati. Svi su ga voljeli i zato što je bio dobra, skromna, ponizna, nježna, pristojna, pozitivna osoba, zato što je vjerovao da ljepota, a glazba je ljepota, može proizvesti još veću ljepotu. Suosjećao je s drugima, uvijek je bio spreman pomoći: udomiti nekoga, pronaći nekome posao ili ustupiti svoj.

Jedan od najemotivnijih, ali i najgrubljih, najbrutalnijih glazbenika u *jazzu*, Charles Mingus, s kojim je Dolphy svirao gotovo četiri godine, izjavio je: *“Eric Dolphy je bio svetac - u svakom pogledu, ne samo kao instrumentalist.”*

Nadnaravan zvuk

Multiinstrumentalist indijanskog podrijetla: alt saksofonist, flautist, klarinetist i bas klarinetist Eric Allan Dolphy, rodom iz Los Angelesa, ustanovio je osoban i prepoznatljiv pristup na svim glazbalima koje je svirao. Bio je jedan od prvih glazbenika koji su bas klarinet učinili ravnopravnim solističkim glazbalom u *jazzu*. Iako je najpoznatiji kao predstavnik avangarde s početka 1960-ih, *free jazz* je bio tek jedna stepenica u njegovom glazbenom razvoju. Naime, on je rano shvatio važnost poznavanja tradicije, a elemente raznih stilova koji su prethodili tom pomaku osobno je iskusio i usvojio, od *swinga* koji je svirao s *big bandovima*, preko *cool jazz*a zapadne obale SAD-a i glazbe treće struje do *hardbopa* i *hot jazz*a istočne obale, uključujući proučavanje klasične, ali i tradicijske glazbe raznih etničkih skupina na planetu, između ostalih one Pimeja iz Centralne Afrike te naroda Indije i Pakistana. Sve te spoznaje koristio je u svojem glazbenom stvaralaštvu.

Kao dijete Dolphy je svirao harmoniku, a nastavio je učiti klarinet. Kao nadareni srednjoškolac dobio je stipendiju za studij na Glazbenoj školi Sveučilišta Southern California. Poticavši njegovu nadarenost, roditelji su

šupu iza kuće preuredili u studio u kojem je mogao vježbati sa svojim ansamblima. Nakon što je završio srednju školu, studirao je glazbu na Los Angeles City Collegeu, a krajem 1940-ih postao je član *jazz* orkestra Roya Portera s kojim je 1949. godine napravio prve snimke.

Prvu važnu suradnju ostvario je s bubnjarem Chicom Hamiltonom u čijem je kvintetu, neuobičajeno za tadašnji *jazz*, uvijek svirao violončelist. Nakon tog iskustva preselio se u New York gdje se ponovno udružio s Charlesom Mingusom s kojim je prijateljevao sve do svoje smrti i u nepune četiri godine snimio petnaestak albuma, među kojima su neka od kulturnih ostvarenja *jazz* diskografije. U tom razdoblju ostvario je suradnje i s drugim uglednim *jazzistima*, a s nekima od njih također je snimio povijesna diskografska izdanja, među ostalima s Johnom Coltraneom, Oliverom Nelsonom, Ornetteom Colemanom, Gilom Evansom, Andrewom Hillom, Freddieom Hubbardom, Bookerom Littleom, Maxom Roachom i Georgeom Russellom. Sudjelovao je u snimanjima remek djela *jazz* diskografije, albuma „Free Jazz“ Ornettea Colemana, kao i „Africa Brass“ i „Live at the Village Vanguard“ Johna Coltranea. Kao potkovan, otvoren, svestran i kreativan glazbenik sudjelovao je u snimanjima važnih ostvarenja na području glazbe treće struje koja se zasniva na spoju *jazza* i suvremene ozbiljne glazbe, među ostalima s Orchestrom U.S.A., Johnom Lewisom i Guntherom Schullerom.

Ništa manje vrijedni nisu albumi što ih je ostvario kao vođa sastava. Tijekom njegova života, od 1960. do 1964. godine objavljeno ih je pet: „Outward Bound“, „Out There“, „Far Cry“, „At the Five Spot, Vol. 1“

te „Out to Lunch!“, njegov najcjenjeniji album. No budući da je ostvario još puno snimaka, nakon njegove smrti objavljeno ih je više od dvadeset. Na svim tim snimanjima kao članovi njegova sastava sudjelovali su vrhunski glazbenici kao što su Freddie Hubbard, Roy Haynes, Richard Davis, Ron Carter, Bobby Hutcherson i Herbie Hancock.

Sve to ukazuje na to koliko je bio omiljen među glazbenicima i tražen u realizaciji raznih projekata. To što je Dolphy ostvario tijekom sedam, a posebice tijekom zadnje četiri godine života, puno je više nego što su mnogi glazbenici koje danas poštujemo kao velikane *jazza* napravili tijekom cijele karijere koja je nerijetko trajala desetljećima. A sve što je radio uvijek je bilo na visokoj razini.

Svi od reda su se prilagodili njegovim inovativnim zamislima. U tim izvedbama Dolphy poziva na beskompromisnu, oštru, modernu svirku, ali s mnogo osjećaja i *bluesa*, a on je uvijek briljirao u improvizacijama. Bio je poput atletičara koji je iskočio iz startnih blokova, nametao je luđački tempo, jurio nesmiljenom žestinom, izvlačio iz sebe zadnje atome snage, penjao se u neslućene visine, izgarao u plamenu nepresušnih zamisli. Posebice su dojmljiva bila njegova sola na bas klarinetu koji je svirao virtuozno. A tek zvuk koji je izvlačio iz tog glazbala? Božanstveno!

Dolphy je svoju muzikalnost razvijao proučavajući glazbu Charliea Parkera, Arta Tatum i Arnolda Schoenberga, ali i osluškujući zvukove prirode, vježbajući u okruženju prirode. Primjerice, redovito je vježbao stapajući se sa zvukovima šume, svirajući u komunikaciji s pticama. Ujutro bi uzimao flautu, odlazio u šumu i svirao, a utjecaj pjeva ptica odražavao

se u njegovoj glazbi. Naime, doslovno je naučio melodije koje su ptice pjevale. Pričao je da bi ptice odgovarale na ono što bi on odsvirao. S pticama je održavao zajedničke koncerte, a ta iskustva obilježila su njegove *jazz* izvedbe.

Dolphy je živ

Bio je i plodan autor koji je razvio vlastiti skladateljski koncept. Iako se radi o sjajnim djelima, *jazz* glazbenici ih rijetko sviraju kao *jazz* standarde. Možda zato što su preosobne. Primjerice, u jednoj od partitura kao oznake za izvođenje glazbe upisao je sljedeće pojmove: podjela / ura / ptice / drveće / anđeo / kroz / otvoren / duga kuća. I danas glazbenici i muzikolozi ne mogu dokučiti koje je poruke doista slao tim pojmovima. No, iako nije bio jako popularan autor, za svoje je albume snimio izvedbe niza vlastitih skladbi kao što su „G.W.“, „Les“, „245“, „Serene“, „Out There“, „17 West“, „The Baron“, „Far Cry“, „Miss Ann“, „The Prophet“, „Number Eight (Potsa Lotsa)“, „Gazzelloni“, „Out To Lunch“, „April Fool“, „Something Sweet, Something Tender“, „Iron Man“ i „Straight Up and Down“.

Dolphy je u potpunosti bio predan glazbi i nije mario za ostalo. Primjerice, džepovi su mu uvijek bili pretrpani raznim usnicima i drugim dijelovima glazbala. U jednom je razdoblju živio u potkrovlju zgrade na Manhattanu, u sobici bez grijanja, u koju je zimi vjetar upuhivao snijeg kroz pukotine u opekama.

Osim što je bio zagovornik slobodnog izražavanja u *jazz* glazbi, bio je zagovornik slobode govora. Kao što je nadahnjivao svoje suvremenike, primjerice Johna Coltranea koji je od njega tražio savjete za pokretanje novih projekata, ili Charlesa Mingusa koji je njemu u čast skladao i snimio *blues* pod nazivom „So Long Eric“, danas u *jazzu* djeluje mnogo glazbenika raznih naraštaja koji su Dolphyjevi sljedbenici, koji proučavaju njegovu djelo i tako se usavršavaju. Primjerice, njegova je djela izvodio ugledni austrijski Vienna Art Orchestra. Jedan od najvažnijih *jazz* glazbenika današnjice, pijanist Vijay Iyer sudjelovao je s flautistom Jamesom Newtonom u projektu posvećenu Ericu Dolphyju. Zajedno su svirali i u zanimljivom sastavu Jazz in Flight, sastavljenu od progresivnih umjetnika, s kojim su izvodili Dolphyjevu glazbu, uglavnom skladbe s albuma „Out to Lunch!“.

Među hrvatskim glazbenicima nema ih puno, barem to ne pokazuju svojim djelima. Jedan od rijetkih je klarinetist, bas klarinetist, pijanist i udaraljkaš Ratko Vojtek, koji je poznatiji kao izvođač djela ozbiljne glazbe, solist Zagrebačke filharmonije. No, na Konzervatoriju Sweelinck u Amsterdamu 1988. javno je izveo skladbu „God Bless the Child“ slavne *jazz* pjevačice Billie Holiday, u obradi za „sam samcat“ bas klarinet Erica Dolpyja. Bio je to njegov diplomski koncert iz bas klarineta, na kojem je, naravno, interpretirao i druge skladbe. Mentor mu je bio „godfather of bass clarinet“ Harry Sparnaay. Vojtek je to djelo poslije snimio u Zagrebu, na Radiju 101, a snimka je uvrštena na njegov CD „Air“. Saksofonist Saša

Nestorović je jedan od onih koji su fascinirani Dolphyjevim djelom i zato ga je studiozno proučavao. Osim toga, napisao je skladbu „Eric“, koju je posvetio Dolphyju, a upravo ju izvodi s ponovno pokrenutim Cool Jazz Duom, s pijanistom Veljkom Glodićem.

Još jedan od onih koji smatraju da Dolphy nije dobio zaslužen priznanje je poznati hrvatski *jazz* glazbenik: alt saksofonist, flautist, klarinetist i skladatelj Miro Kadoić, stalni član Jazz orkestra HRT-a. Za koncert što će ga sa svojim, za tu prigodu utemeljenim Large Ensembleom, održati 3. svibnja na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, Kadoić je velik dio programa posvetio upravo Dolphyju. Naime, osim što je napisao, ili naručio aranžmane za neka Dolphyjeva djela, napisao je „Suitu za Erica“.

Na tom koncertu ulogu Erica Dolphyja, kao poseban gost, solist, odigrat će slavni multiinstrumentalist: tenor i sopran saksofonist, flautist i bas klarinetist Chico Freeman, jedan od uglednijih poznavatelja Dolphyjevog stvaralaštva. Među ostalim, Freeman je napisao skladbe „Freedom Swing Song“ i „I Remember Eric Dolphy“, koje je posvetio Ericu Dolphyju. „*Sa sviranjem Erica Dolphyja upoznao sam se slušajući ploče Charlesa Mingusa, rekao je prigodom jednog od naših razgovora, „ali njegova me glazba prvi put uistinu tresnula u glavu kad sam slušao njegov album 'Out to Lunch'. Oduševljavaju me njegov način korištenja bebop ritmova, jedinstven harmonijski pristup, iskaz poštovanja prema Charlieu Parkeru i čista tehnika sviranja glazbala, kao i zvuk. Više nije među živima, ali kao da je još uvijek s nama. Da, on je živ.*“